

В. Зуєв,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІНТЕРПОЛ ТА УКРАЇНА: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН СПІВРОБІТНИЦТВА

Вступ. Міжнародна організація кримінальної поліції (далі – Інтерпол) – це міжурядова організація, яка займається координацією зусиль поліції та здійснює контроль за розповсюдженням злочинності у світі. Юрисдикція Інтерполу поширюється на всі види злочинів, при цьому члени організації не можуть безпосередньо виконувати поліцейські функції на території країн-членів. Членами Інтерполу є 195 країн світу.

На початку ХХ століття спостерігалось зростання міжнародних подорожей та міжнародної комерції, що своєю чергою сприяло розвитку транснаціональної злочинності. Через це дедалі частіше обговорювалась необхідність створення міжнародної поліції. У 1914 році відбувся перший Міжнародний конгрес кримінальної поліції, в якому взяли участь 24 країни. Конгрес ухвалив ініціативу створення міжнародної поліції, однак на заваді стала Перша світова війна. Утім, на другому конгресі у Відні у 1923 році з'явилася нова організація – Міжнародна комісія кримінальної поліції. Саме з цього моменту веде свою історію Інтерпол. Згідно зі Статутом нової організації, президентом Комісії мав бути голова поліції країни, в якій була розташована організація. Через це після аншлюсу Австрії Німеччиною і перенесення штаб-квартири організації до Берліну. Можна констатувати, що під

час війни Комісія перестала існувати. Відродження організації відбулося у 1946 році з перенесенням штаб-квартири у Париж. У 1956 році організація набула теперішню назву та прийняла чинний Статут, а у 1989 році Інтерпол переїхав до Ліону.

Структурно Інтерпол складається з «Генеральної асамблеї, яка є вищим керівним органом Інтерполу (цей орган складається з представників усіх країн-членів організації); виконавчого комітету, який наглядає за виконанням рішень Генеральної асамблеї та за роботою Генерального секретаріату; Генерального секретаріату, який займається щоденною координацією роботи всієї організації. Інтерпол також має 6 регіональних бюро, які допомагають країнам-членам обмінюватися досвідом та спільно боротися зі злочинністю, і 3 представництва та 3 відділення зв'язку у різних частинах світу, що допомагає співпрацювати з окремими регіонами та іншими міжнародними організаціями. До цього слід додати, що кожна країна-член утворює власне національне центральне бюро (далі – НЦБ) для співпраці з Інтерполом» [1].

Стан дослідження та постановка проблеми. Оскільки транснаціональна злочинність залишається найактуальнішим викликом світовому правопорядку, вагомість міжнародної співпраці у боротьбі із нею не викликає сумнівів. У зв'язку із цим необ-

хідно розглянути залученість України до такої боротьби, нормативно-правові підстави та дослідити сучасний стан такої співпраці. Діяльність НЦБ Інтерполу завжди викликала неабиякий інтерес у науковців правників, що представляють різні галузі права, у тому числі кримінальну процесуальну. Окремі питання, які так чи інакше торкались правового забезпечення діяльності підрозділів НЦБ Інтерпол та його функціонування, були предметом дослідження таких науковців різних галузей права, як О.М. Бандурка, І.І. Брус, Г.Ю. Васильєв, Г. Гайова, В.С. Кузьмічов, О.В. Культенко, О.І. Леженіна, В.В. Неволья, Г. Панишко, М.І. Смирнов та багато інших. Однак кримінальна процесуальна наука часто оминає увагою такий міжгалузевий інститут, хоча міжнародне співробітництво саме у кримінальних провадженнях часто неможливе без використання механізмів та засобів Інтерполу, а *таке співробітництво хоч і не вказане безпосередньо у КПК України, але є його забезпечувальною складовою, як наприклад розшук та затримання особи для подальшої її екстрадиції.*

Основний матеріал. Українські правоохоронні органи почали співпрацювати з закордонними колегами у рамках Інтерполу у 1990 році, коли було створено НЦБ Інтерполу в СРСР. Україна вступила до Інтерполу в 1992 році. НЦБ Інтерполу було створене Постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 № 220 [2]. Згідно з редакцією цієї постанови 1993 року «Міністерство внутрішніх справ України виступало як Національне центральне бюро Інтерполу, і для цього в його структурі утворюється «робочий апарат Бюро». П. 2 вказаної постанови також затверджував Положення про Національне центральне бюро Інтерполу. Після реформування МВС місце НЦБ Інтерполу в системі органів виконавчої влади змінилось, оскільки НЦБ

Інтерполу увійшло до складу Національної поліції України. Так, відповідно до п.п. 32 п. 4 Положення про Національну поліцію, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877, Національна поліція «здійснює представництво та забезпечує виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі» [3].

Як вже зазначалося вище, з часу створення національного підрозділу Інтерполу в Україні у 1993 році його назва в організаційно-штатних структурах МВС декілька разів змінювалась. Такими назвами зокрема були «Робочий апарат НЦБ Інтерполу», «Укрбюро Інтерполу», «робочий апарат Укрбюро Інтерполу» та ін. У 2017 році, вже в структурі Національної поліції України, наказом Національної поліції від 26.04.2017 № 64 «Про затвердження штату апарату Національної поліції» Робочий апарат Укрбюро Інтерполу був реорганізований в Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України. У цьому ж 2017 році був утворений Департамент міжнародного поліцейського співробітництва (далі – ДМПС) на базі ліквідованих Департаменту Інтерполу та Європолу й Управління міжнародного співробітництва Національної поліції України.

На цей робочий апарат покладено завдання з координації наших правоохоронних органів, а також взаємодії з генеральним секретаріатом Інтерполу та відповідними органами держав-членів. Аби забезпечити це, ДМПС, зокрема: «надсилає партнерам запити про злочини і злочинців, розшукуваних осіб, предмети, документи, нагляд за особами, які підозрюються у скоєнні злочинів; приймає і контролює реалізацію аналогічних запитів з-за кордону; проводить для іноземних правоохоронців оперативно-розшукові заходи в Україні; повідомляє центр та партнерів про затриманих іноземців та злочини, скоєні

ними; формує за результатами своєї роботи банки даних, подає звіти до Генерального секретаріату Інтерполу» [4].

Повноваження НЦБ Інтерполу детально викладені в Положенні про Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України (Наказ Національної поліції України від 06.02.2018 № 111). Так, відповідно до п. 1 розділу II цього Положення, «ДМПС є структурним підрозділом апарату центрального органу управління поліції, який забезпечує планування, організацію, взаємодію та координацію дій структурних підрозділів апарату Національної поліції України, територіальних та міжрегіональних територіальних органів поліції та інших органів державної влади України щодо здійснення міжнародного співробітництва з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань, що належать до компетенції поліції, Інтерполу та Європолу, а також реалізацію повноважень щодо здійснення представництва та забезпечення виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі та Європейському поліцейському офісі (Європолі), повноважень Національної поліції України як Національного центрального бюро Інтерполу та Національного контактного пункту Європолу в Україні» [4; 5]. У розділі III Положення про ДМПС визначені функції підрозділу, пов'язані з виконанням зобов'язань України в Інтерполі, у тому числі з організації співробітництва правоохоронних органів України та іноземних держав з використанням можливостей цієї організації. У пункті 23 окремо зазначається, що «ДМПС виконує функції НЦБ Інтерполу» [4; 6].

Міжнародно-правовою нормативною основою діяльності Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України, що є національним цен-

тральним бюро Інтерполу в Україні є положення Статуту міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол [7], які формують основи його діяльності, визначають його правовий статус, напрямки діяльності та взаємодію з міжнародною організацією Інтерпол.

Одним основних міжнародно-правових актів, направлених на регламентацію міжнародної взаємодії правоохоронних органів держав у боротьбі зі злочинністю, є Європейська конвенція про видачу правопорушників (1957 р.), яку Україна ратифікувала 29 травня 1997 р. Згідно ст. 1 цієї Конвенції «сторони зобов'язуються видавати одна одній, з урахуванням положень та умов, викладених в цій Конвенції, всіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої Сторони за вчинення правопорушення або які розшуковуються зазначеними органами з метою виконання вироку або постанови про утримання під вартою» [8].

Окремі питання співпраці в напрямку екстрадиції та взаємних дій уповноважених суб'єктів урегульовано Європейською конвенцією про взаємну допомогу у кримінальних справах встановлено можливість для надання правової допомоги підрозділами Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол). Наприклад, ч. 5 ст. 15 Конвенції встановлює, що «у випадках, коли Конвенція дозволяє безпосередній зв'язок, він може здійснюватися через Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол)» [9]. Конвенцією про кіберзлочинність, яку Україна ратифікувала 7 вересня 2005 року визначено, що запити про взаємну допомогу або про повідомлення, пов'язані з нею або повідомлення відповідно до п. b ч. 9 ст. 27 «можуть надсилатися через Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол)» [10].

Питання боротьби зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі держави,

вирішуються правоохоронними органами України виключно через Національне центральне бюро Інтерполу. В цілях надання взаємної міжнародної правової допомоги національні центральні бюро Інтерполу держав-учасниць мають право вживати комплекс необхідних правових, організаційних, адміністративних заходів з метою досягнення поставлених завдань. Так, відповідно до ч. 1 ст. 27 Конвенції до системи таких заходів належать: «а) зміцнення або встановлення каналів зв'язку між їхніми компетентними органами, установами і службами; б) співробітництво з іншими Державами-учасницями у проведенні розслідувань у зв'язку зі злочинами, що охоплюються цією Конвенцією; в) надання необхідних предметів або необхідної кількості речовин для цілей аналізу чи розслідування; г) сприяння ефективній координації між їхніми компетентними органами, установами і службами і заохочення обміну співробітниками й іншими експертами; е) обмін з іншими Державами-учасницями інформацією про конкретні засоби і методи, які застосовуються організованими злочинними групами (наприклад, маршрути і засоби транспорту, використання підроблених посвідчень особи, змінених чи підроблених документів); є) обмін інформацією і координацію адміністративних та інших заходів, що вживаються з метою завчасного виявлення злочинів, що охоплюються цією Конвенцією» [11].

Окремими міжнародними правовими актами, які деталізують форми міжнародного поліцейського співробітництва є міжнародні двосторонні угоди між Україною та іншими країнами з питань екстрадиції [12].

Зі щорічних звітів про результати діяльності Національного центрального бюро, які подаються головою Нацполіції щороку, можна скласти уявлення, якими є показники діяльності НЦБ Інтерполу. Згідно із цими документами, інтенсивність роботи

українських правоохоронців по лінії міжнародної кримінальної поліції є дуже високою. Так, наприклад, «у 2021 році НЦБ Інтерполу було опрацьовано 81 251 звернення (понад двісті запитів на день), у тому числі: 45 192 – від правоохоронних органів України та 36 059 – правоохоронних органів іноземних держав» [13]. Що ж стосується напрямів співробітництва, то ключовими є: «встановлення місцезнаходження осіб, які розшукуються, з метою їх затримання та подальшої видачі (екстрадиції), а також інших осіб чи об'єктів; надання чи отримання інформації, що стосується розслідування злочинів, кримінального минулого або злочинної діяльності громадян або запобігання злочинним проявам; ідентифікація осіб чи невпізнаних трупів; проведення криміналістичних досліджень; надання чи отримання інформації з питань публічної безпеки і порядку; ідентифікація загроз, організованих груп та злочинних організацій» [14].

Головним напрямом взаємодії правоохоронних органів по лінії Інтерполу є встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Мета – затримання, визначення місцезнаходження або просте інформування. «З 2014 по 2022 рік з використанням каналів Інтерполу було встановлено місцезнаходження 3976 осіб, підозрюваних або засуджених за вчинення злочинів, у тому числі: 1385 осіб, що розшукувались нашими правоохоронними органами (запитувала Україна); 2280 осіб, які розшукувались іноземними державами; 104 особи, які розшукувались правоохоронними органами України із використанням інформаційної системи Інтерполу, але були встановлені на території нашої держави; 193 особи розшукувались як безвісти зниклі, були встановлені на території іноземних держав або України» [13].

Якщо не враховувати показники кризового 2022 року, то динаміка

характеризується поступовим збільшенням обсягу роботи: «зі 185 виконаних запитів у 2014 до 841 запиту – у 2018 році. Потім протягом двох років спостерігався різкий спад (267, 264 відповідно у 2019 та 2020 рр.), після чого взаємодія відновилася до позначки 578 розшуків. Що стосується напряму роботи, то за винятком 2014 та 2015 років, весь час національне бюро Інтерполу більше виконувало доручення з-за кордону, аніж Україна отримувала підозрюваних та засуджених від іноземних партнерів» [13].

Всього за дев'ять років (з 2014 по 2022) по лінії Інтерполу було здійснено екстрадицію в Україну 279 осіб. За даними вище згаданих звітів «за цей самий період було встановлено 1385 громадян, які розшукувались українськими правоохоронними органами. Тобто, видача становить близько 20,1 % від установлених. Що стосується виконання вимог іноземних партнерів, то тут показник складає 18,7 % (встановлено 2280 громадян, що розшукувались іноземними правоохоронними органами, екстрадовані – 427)» [13].

Одним з основних напрямів кожного національного центрального бюро – є супроводження кримінальних розслідувань за запитами партнерів. Оскільки за законом здійснювати ОРД та проводити розслідування можуть лише визначені державні правоохоронні органи України, робочий апарат НЦБ є фактично тим хабом, через який держави світу (які, звісно, є членами Інтерполу) проводять свою роботу на території України в частині забезпечення кримінальних проваджень. Так, «у 2022 році за запитами іноземних країн зокрема було проведено таку роботу: ідентифіковано 2015 осіб; перевірено 2014 ДНК-профілів; перевірено 276 дактилокарт осіб; відпрацьовано 130 повідомлень Держприкордонслужби України щодо спрацювання банку даних Інтерполу «викрадених/втрачених проїзних

документів»; проведено перевірку 1098 осіб за обліками Держприкордонслужби України; перевірено 228 суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності» [15].

Також за дорученням Міністерства юстиції України організуються приймання з-за кордону засуджених громадян України для подальшого відбування покарання на території нашої держави. У 2022 році цей напрям майже припинився, адже до цього основна взаємодія відбувалася з органами рф. Так, «у 2021 році було прийнято 112 засуджених українців. З них – 108 – засуджених у росії. У зворотному напрямі потік завжди був значно менший. Так, за 2022 рік було передано лише одного засудженого (до Лівії). А в позаминулому році – двох до рф» [15].

Висновки. У ХХІ столітті необхідність співпраці із Інтерполом стає все більш очевидною. Сильні сторони організації полягають у координації спільних міжнародних зусиль, утворенні потужних баз даних та системній аналітичній роботі з інформацією. І в цьому плані знайти альтернативу діяльності організації неможливо. Для України така форма розшуку осіб, майна набула нової актуальності з огляду на чисельні воєнні злочини, що вчиняються рф на території України. І якщо для притягнення до кримінальної відповідальності головних воєнних злочинців передбачені відповідні інституції, що спеціально створені для таких випадків, то більшість звичайних виконавців, які безумовно є частиною злочинної діяльності та мають нести за це відповідальність, залишаються поза увагою. Для контролю їх пересування, місцезнаходження, затримання в третій країні (про територію рф звичайно не згадуємо), подальшої їх екстрадиції до України для притягнення до кримінальної відповідальності механізми Інтерполу є незамінними. Тому поглиблення співпраці в рамках взаємодії правоохоронних органів

України із Інтерполом є важливою передумовою для реалізації форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні з метою притягнення до кримінальної відповідальності злочинців, у тому числі й пов'язаних із агресією рф проти України.

Автором робиться історичний екскурс створення та еволюції міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, пояснюється її структура та масштаб. Констатується, що такий міжгалузевий інститут недостатньо досліджується кримінальною процесуальною наукою, утім ефективність реалізації завдань кримінального провадження, особливо щодо транснаціональної злочинності, багато у чому залежить від співпраці із Інтерполом та використання його потенціалу.

Далі в роботі демонструється процес створення, розвитку та реформування Національного центрального бюро Інтерполу в Україні. На підставі національних нормативних правових актів встановлюється завдання, повноваження та напрями діяльності НЦБ.

Також приділяється увага міжнародно-правовому регулюванню окремих аспектів взаємодії правоохоронних органів в рамках діяльності Інтерпол. Наводяться окремі положення, яке створюють передумову для виконання співробітництва у кримінальних провадженнях, що містяться в різних Конвенціях. Також деталізувати форми та способи міжнародного поліцейського співробітництва можуть двосторонні міжнародні договори з іншими країнами про надання міжнародної правової допомоги чи екстрадицію.

Встановлено головні напрями діяльності співробітництва, якими є: встановлення місцезнаходження

осіб, які розшукуються, з метою їх затримання та подальшої видачі (екстрадиції), а також інших осіб чи об'єктів; надання чи отримання інформації, що стосується розслідування злочинів, кримінального минулого або злочинної діяльності громадян або запобігання злочинним проявам; ідентифікація осіб чи невпізнаних трупів; проведення криміналістичних досліджень; надання чи отримання інформації з питань публічної безпеки і порядку; ідентифікація загроз, організованих груп та злочинних організацій, тенденцій розвитку злочинності. У статті наводяться статистичні дані різних форм співробітництва в рамках взаємодії з Інтерпол.

Робиться висновок, що потенціал інструментарію Інтерпол є незамінним для України для виконання завдань кримінального провадження та притягнення до кримінальної відповідальності злочинців, у тому числі за злочини, пов'язані з агресією рф проти України.

Ключові слова: Інтерпол, Департамент міжнародного поліцейського співробітництва, Конвенції, розшук, затримання, видача.

Zuiev V. Interpol and Ukraine: the legal framework and current situation of cooperation

At the beginning of the article, the author makes a historical overview of the creation and evolution of the international criminal police organisation – Interpol, explaining its structure and scope. It is stated that such an interdisciplinary institution is not sufficiently studied by criminal procedural science, however, the effectiveness of criminal proceedings, especially in the context of transnational crime, largely depends on cooperation with INTERPOL and the use of its potential.

The article goes on to demonstrate the process of establishment,

development and reform of the National Central Bureau of Interpol in Ukraine. On the basis of national normative legal acts, the tasks, powers and activities of the NCB are defined.

Attention is also paid to the international legal regulation of certain aspects of law enforcement cooperation within the framework of INTERPOL. The article also provides certain provisions that create a basis for cooperation in criminal proceedings contained in various Conventions. Furthermore, international treaties with other countries on the provision of international legal assistance or extradition may detail the forms and methods of international police cooperation.

The author identifies the main aspects of cooperation, which are: identifying the location of wanted persons with a view to their detention and subsequent extradition, as well as other persons or objects; providing or obtaining information relating to the investigation of crimes, criminal background or criminal activity of citizens or prevention of criminal acts; identification of persons or unidentified corpses; conducting criminalistics research; providing or obtaining information on public security and order; identification of threats.

The article provides statistical data on various forms of cooperation within the framework of interaction with Interpol.

It is concluded that the potential of the Interpol toolkit is indispensable for Ukraine to ensure the tasks of criminal proceedings and prosecution of criminals, including for crimes related to the aggression of Russia against Ukraine.

Key words: Interpol, Department of International Police Cooperation, Conventions, search, detention, extradition.

Література

1. Пархітько О. Міжнародна організація кримінальної поліції // Інтенет: електронний ресурс. URL: <https://intent.press/publications/world/2023/mizhnarodna-organizaciya-kriminalnoyi-policiyi/> (дата звернення: 22.08.2023).

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 р. № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.08.2023).

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2015 року № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.08.2023).

4. Офіційний вебпортал Національної поліції України. Департамент міжнародного поліцейського співробітництва. URL: <https://www.npi.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/departament-mizhnarodnogo-policejskogo-spirobitnictva> (дата звернення: 22.08.2023).

5. Наказ Національної поліції України від 06.02.2018 № 111 «Про затвердження Положення про Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України». URL: <https://www.npi.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/departament-mizhnarodnogo-policejskogo-spirobitnictva> (дата звернення: 22.08.2023).

6. Паніотів Є. Правовий статус Національного центрального бюро Інтерполу в структурі Національної поліції України. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 6. С. 191–195. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2018/6/35.pdf> (дата звернення: 22.08.2023).

7. Статут міжнародної організації кримінальної поліції – ІНТЕРПОЛ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142#Text (дата звернення: 22.08.2023).

8. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення: 22.08.2023).

9. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах

від 20 квітня 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text (дата звернення: 22.08.2023).

10. Конвенцією про кіберзлочинність від 23 листопада 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 22.08.2023).

11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 22.08.2023).

12. Портал Міністерства юстиції України. Двосторонні міжнародні договори у сфері міжнародно-правового співробітництва. URL: <https://minjust.gov.ua/t/4906> (дата звернення: 22.08.2023).

13. Богатир В. Щодо статистичних даних по взаємодії України з Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерпол. Доступ до правди. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/shchodo_statistichnikh_danikh_po_20#incoming-365598 (дата звернення: 22.08.2023).

14. Богатир В. Як працює українське НЦБ Інтерполу. Юридична газета. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/yak-pracyue-ukrayinske-ncb-interpolu.html> (дата звернення: 22.08.2023).

15. Богатир В. Як працювало Укрбюро Інтерполу останні дев'ять років (офіційна статистика). Закон і бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/156249.html> (дата звернення: 22.08.2023).

